

Yunus Emre Türkçesindeki Anlatım Ögeleri

Sevim Nilay İŞIKSALAN
Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
nisiksalan@ahievran.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-3593-0887

Araştırma Makalesi

DOI: 10.31592/aeusbed.1506519

Geliş Tarihi: 28.06.2024

Revize Tarihi: 18.09.2024

Kabul Tarihi: 20.11.2024

Atıf Bilgisi

İşiksalan, S.,N. (2024).Yunus Emre Türkçesindeki anlatım ögeleri. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(3), 637-656.

ÖZ

Yunus Emre, sadece Türk Halk Edebiyatı'nın değil, dünya edebiyatının önemli bir sofi şairi ve Türk dilinin ustasıdır. Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılmakta olduğu ve Türk beyliklerinin ortaya çıktığı 13. yüzyılın sonu ile 14. yüzyılın başında yaşamıştır. Bu dönem, Moğol saldırıları, devletin zayıflığı, beylikler arasındaki siyasi üstünlük kavgaları, Anadolu'da kıtlık ve kuraklık ile karakterize edilmiştir. Buna, Batı Türkistan'dan gelen farklı inanç ve mezhepteki büyük göçler de eklenebilir.1071'deki Malazgirt zaferi ile başlayan Türkleşme sürecinde Anadolu'da Türkçe konuşulmakta ve halkın güçlü bir sözlü edebiyat geleneği bulunmaktaydı. Bu süreçte yetişen Yunus Emre'nin Türkçesi, üç ana kaynaktan beslenmiştir: Oğuz lehçeleri, 14. yüzyıl Eski Anadolu Türkçesi ve Arapça ve Farsça kelimeler ve terimler. Şiirlerinde arkurı (zıt), esrik (sarhoş), karanu (karanlık), uçmak (cennet), yavı kılmak (kaybetmek), eyitmek (söylemek), tamu (cehennem), göynük (yanmak), kakımak (öfke), yağı Tatar (düşman Moğol) ve tapu (huzur, hizmet) gibi arkaik sözcükler de bulunmaktadır.Yunus Emre'nin şiirlerinin anlatım ögelerini benzetmeler, atasözleri ve deyimler, karşıtlıklar, yinelemeler, imgeler ve metaforlar oluşturur. Bazı fonetik ve yazım farklılıklarına rağmen büyük ölçüde değişmeden günümüze kadar gelmiştir. Türkçeye olan sevgisi ve dilsel becerisi, döneminde Âşık Paşa ve Gülşehri'yi etkilediği gibi günümüze kadar gelen mutasavvıf şairleri de etkilemiştir. Bu nedenle, sadece mistik felsefesini değil onun sanatsal Türkçesini de metin çözümlemelerinde, Türkçe ve Edebiyat öğretmeni adaylarına öğretmenin yararlı olacağı kanısındayız.

Anahtar Sözcükler: Yunus Emre Türkçesi, anlatım ögeleri, metin çözümlemesi.

Narrative Elements in Yunus Emre's Turkish

ABSTRACT

Yunus Emre is an important sufi poet not only in Turkish folk literature but also in world literature and a master of the Turkish language. He lived at the end of the 13th century and the beginning of the 14th century, when the Anatolian Seljuk State was collapsing and Turkish beyliks emerged. This period was characterized by Mongol attacks, the weakness of the state, fights for political supremacy between beyliksgeniş, famine and drought in Anatolia. To this can be added the massive migrations from West Turkestan of different faiths and sects.During the Turkification process that began with the victory of Malazgirt in 1071, Turkish was spoken in Anatolia and the people had a strong oral literature tradition. The Turkish of Yunus Emre, who grew up in this process, was fed from three main sources: Oghuz dialects, 14th century Old Anatolian Turkish, and Arabic and Persian words and terms. His poetry also includes archaic words such as arkurı (opposite), esrik (drunk), karanu (darkness), uçmak (heaven), yavı kılmak (to lose), eyitmek (to say), tamu (hell), göynük (to burn), kakımak (anger), yağı Tatar (enemy Mongol) and tapu (presence, service).The narrative elements of Yunus Emre's poems consist of similes, proverbs and idioms, contrasts, repetitions, images and metaphors. Despite some phonetic and spelling differences, they have survived to the present day largely unchanged. His love for Turkish and his linguistic skill influenced Âşık Pasha and Gülşehri in his time, as well as sufi poets up to the present day. For this reason, we believe that it would be useful to teach not only his mystical philosophy but also the power of his artistic and rich Turkish to prospective Turkish and Literature teachers in text analysis.

Keywords: Yunus Emre's Turkish, elements of expression, text analysis.

Giriş

Sadece Türk Halk Edebiyatının değil, dünya edebiyatının büyük şairleri arasında olan, anısına UNESCO tarafından her 20 yılda bir etkinlik düzenlenen Yunus Emre, Türkçenin gerçek anlamda dil ustasıdır. Peki ama dili bu kadar etkili, anlamlı ve güzel kullanan Yunus Emre, gerçekte hangi Türkçeyi kullanmıştır? Kullandığı Türkçede anlatım ögesini oluşturan söz ve anlam sanatlarına, metinlerini çözümlerken gereği gibi yer veriyor muyuz? Yoksa, tasavvuf öğretisini didaktik biçimde anlatmakla mı yetiniyoruz? Bu soruları yanıtlamak için şairin yaşadığı dönemden kısaca söz etmek gerekir.

Yunus Emre'nin tarih sahnesinde yer aldığı dönem, Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılmaya ve ülkenin değişik bölgelerinde Türk beyliklerinin kurulmaya başladığı XIII. yüzyılın ikinci yarısı ile

Osmanlı Beyliği'nin uç vermeye başladığı XIV. yüzyılın ilk çeyreğidir. Orta Anadolu'da doğmuş ve yaşamış bir Türkmen şairdir. Moğol yağma ve saldırılarıyla sarsılan, beylikler arasındaki siyasî üstünlük kavgalarıyla zayıflayan devlet yönetimini zaafa uğrar. Buna, Batı Türkistan'dan gelen inanç ve mezhepleri farklı yoğun göçler de eklenebilir (Barkan, 2008). Siyasî, toplumsal, kültürel değişimlerin iç içe geçtiği bu süreçte yaşayan Yunus Emre'nin kullandığı Türkçe nedir sorusuna yanıt arayalım:

1071 Malazgirt zaferiyle başlayan Anadolu'nun Türkleşmesi sürecinde, XI. yüzyıldan XIII. yüzyıla kadar geçen iki yüz yıllık süre içinde, halkın kullandığı Türkçe, sadece konuşma diline dayalı, sözlü edebiyat geleneği olarak kalmıştır.

XIII. yüzyıl Anadolu sahasında yaşayan Yunus Emre'nin dili, Oğuz Türklerinin konuşup yazdığı dildir. Tarihsel akış içerisinde Türkiye Türkçesinin ilk aşamasını oluşturan ve *Eski Anadolu Türkçesi* denilen bu şivenin gelişmesinde ve Türkçenin edebiyat dili haline gelmesinde şairin çok büyük katkıları olmuştur. Dilimizin millî sesini, o dönemde en saf, en temiz biçimde kullanmıştır (Timurtaş, 1980, s. II ; Tatçı, 2008, s. 47).

Anadolu Selçuklu Devletinde din ve bilim dili Arapçadır, resmî yazışmalar da Arapça yapılmaktaydı. Edebiyat dili Farsçadır. Selçuklu saraylarında devlet yönetiminde aydın kesim hep vardı, kâtipler, genellikle Farsça yazarlardı. Böyle bir dil ve kültür karmaşası ortamında, Yunus Emre ve diğer Türkçe yazan şairler, Türkçe yazmayı hep sürdürmüşler, Anadolu halkının diliyle yazılı bir edebiyat oluşturmuşlar, halkın sözlü kültür geleneğinden beslenmişlerdir. “Yunus, büyük bir anlatım ustasıydı, hayallerinin ilhamını veren, sadece geleneğin dağarcığından değil, aynı zamanda Anadolu günlük yaşayışından da kaynaklanır. Yunus'un dizelerinin gerçek tazeliğinin zevkine varmak için uçsuz bucaksız Anadolu yaylalarını tanımak gerekir” (Schimmel, 1982, s. 284).

Görülüyor ki Yunus'un kullandığı dil, çiftçinin, esnafın, zanaatkârın kullandığı, temelini Anadolu halk kültüründen alan dildir.

Mecaz anlamlı tasavvuf öğretilerini de günlük halk konuşmasıyla anlatmıştır:

Bir niçe kişilerün gaflet gözin bağlamış
Hak yolına dirisen bir *yufkaya* kıyamaz (Timurtaş, 86/2)

Dünyadan gönlini çeke eliyle *arpa* eke.
Unna yarı kül kata *güneşte kurutmak* gerek (Timurtaş, 113/4)

Burada, “Bundan gerü divanda, dergâhta, bârigâhta Türkçeden başka dil konuşılmaya” diyen Karamanoğlu Mehmet Bey'in, 13 Mayıs 1277 yılında ilan ettiği ünlü fermanını anmak gerekir. Bu buyruk, “Türk yazı dilinin Anadolu'daki kuruluşu için başlangıç tarihi kabul edilmektedir” (Akar, 2012, s.2)

Tarihsel, toplumsal ve kültürel bakımından karmaşık bir süreç yaşanırken Yunus Emre'nin, tasavvuf öğretilerini halk arasında halkın konuştuğu dille getirmesi önemli bir hizmettir. Tekke kültürüyle yetişen Yunus Emre'nin kullandığı Arapça ve Farsça sözcükleri ve terimleri, Türkçenin ses yapısına ve harmonisine uyarlayarak kullanması, bir bakıma Türkçeleştirmesi ve böylece gelecek kuşaklara aktarması Türk dili adına kayda değer bir yönüdür (Gülensoy, 1991, s. 493).

Risâletü'n Nushiyye ile divanı incelendiğinde, ileri derecede Arapça ve Farsça bildiği halde, halkın dilini kullanmış, Arapça ve Farsça sözcük ve tamlamaları Türkçenin imla ve ses yapısına uygun biçimde kullanmıştır. Sesleri ince ve daha yumuşak okuyarak Türkçeleştirmiş, halkın söyleyiş tarzına uydurmuştur. Farsça kökenli mujda, muştı; danışmend, danışman; dünya, dünye sözcükleri gibi.

Tamlamaları da daha çok iki sözcükten oluşan halkın anlayacağı biçimde kullanmıştır. Âb-ı hayat, arz-ı hâl, âlem-i kesret, asil-zâde, dil-teng (gönlü dar), gam-güzâr (gamla vakit geçiren) gibi.

Yunus, Arapça Farsça kökenli tamlamaları da Türkçeleştirerek kullanmıştır: Gûş-ı cân (can kulağı), mürg-i cân (can kuşu), râh-ı dost (dost yolu), hâne-i dil (gönül evi), çeşm-i cân (can gözü) gibi (Dilçin, 1991, ss. 35-36).

Şu halde, Yunus'un şiirlerinin üç dil ve kültür kaynağından beslendiği söylenebilir: "Bunlardan birincisi Hazar ötesinden getirilen Eski ve Orta Türkçe ortak dil unsurları, ikincisi ise Anadolu'daki Oğuz ağızlarında kullanılan ve o güne kadar yazılı metinlerde yer almamış unsurlardır. Üçüncüsü ise Arapça ve Farsçadan alınarak Türkçe tasavvuf terminolojisine geçirilmiş birtakım terim ve kalıp ifadelerdir" (Akar, 2021, s. 10).

Şiirlerini halkın kolaylıkla anlayacağı yalınlıkta ama etkin biçimde söyleyen Yunus'un dilinde, döneminde kullanılan *arkaik* sözcükler de bulunmaktadır. Bunlar, bugün kullanımdan düşmüş olmakla birlikte anlaşılmayı zorlaştırmamaktadır. Örnek: arkuru (aykırı), esrik (sarhoş), karanu (karanlık), uçmak (cennet), yavı kılmak (yitirmek), eyitmek (söylemek), tamu (cehennem), göynük (yanık), kelecı (söz), kakımak (kızmak), yağı Tatar (düşman Moğol), tapu (huzur, hizmet) gibi.

Yunus'un şiirlerindeki Eski Anadolu Türkçesinden pek çok sözcük, bu gün dil çalışmalarına da kaynaklık etmektedir. Assı (fayda), ayağ (kadeh), ayagin turmak (ayakta durmak), ey (söylemek), ayruk (başka), ban+la- (seslenmek), berk (sağlam), boşı (öfke); Çalab (Tanrı), ı (sahip), göçgüncü (göçebe), gökçek (güzel), kaçan (o zaman, vakti ki), kamu (bütün), kancaru (nereye), kanda (nerede), kangı (hangi), kanı (hani, nerede), karanu (karanlık), kiçi (küçük), kelecı (anamlı söz), yağı (düşman), tuman (duman), öküş (çok), yalanuz/yalguz (yalnız) gibi (Gülensoy, 1991, s. 495).

Buna karşın, Yunus Emre'nin dili, çoğu insanın düşüncesinin tersine çok kolay anlaşılır değildir. Anlam derinliği olan Türkçesinin işleyiş inceliği ve zengin anlatım gücünün anlaşılması için ciddi uğraşlar gerekir. Eski Anadolu Türkçesini belli bir dereceye kadar öğrenmek, tasavvuf hakkında bilgi edinmek, şiirlerindeki pek çok Arapça, Farsça alıntı, tasavvuf terimleri ve bugün artık dilimizde kullanılmayan birçok Türkçe kökenli sözcükleri bilmek gerekir. Orta öğretim ders kitaplarındaki şiirlerinin Türkiye Türkçesinin dil özellikleriyle yer alması, metinlerin altına kimi özgün sözcüklerin ve eklerin karşılıklarının verilmesi, şiirini anlaşılır kılmıştır. Yüksek öğretim öğrencileri için Yunus Emre Divanı adı altında hazırlanan divanlarda bile kitabın arkasına Arapça-Farsça sözcükler ve tasavvuf terimlerini anlatan sözlükler eklenmiştir (Tezcan, 2012, s. 8).

Sermâyen olmuş bir avuç toprak anı dahı aldı bu ışık
Ne sermâye var ne dükkân bazara niye varayın (Timurtaş, 193/2)

Yukarıdaki beyitte geçen "sermâye, bazar, dükkân" sözcüklerinin tasavvufî anlamlarını bilmeden anlamak güçtür.

Tanrı aşkı yolunda yanıp kül olarak "mutlak hakikate" ulaşma, ölüm-yaşam, dünya-âhiret, varlık-yokluk, benlik-senlik, insan-ı kâmil- ham ervâh; âlim-ârif gibi konularda şiirler yazan Yunus Emre'nin şiirlerinde didaktik bilgiler verilirken, bu öğütleri işleme tarzı tamamen liriktir, şair, Türkçenin gücünden sonuna kadar yararlanmış, dili çok zengin kullanmıştır. Gerçi yaşadığı çağda eserlerini Türkçe yazmış Hoca Dehhânî, Ahmet Fakih, Şeyyâd Hamza ve Sultan Veled gibi başka önemli isimler de vardır. Ama hiçbiri, dili onun kadar lirik ve akıcı kullanamamıştır (Korkmaz, 1973, s. 18; Tezcan, 2012, s. 3; Aktaş, 1988, ss. 2-3).

Türkçe sevgisi ve dili kullanma becerisi konusunda Yunus Emre'nin, XIV. yüzyılda Aşık Paşa ve Gülşehrî ile daha sonraki dönemlerdeki mutasavvıf şairler üzerinde de büyük etkisi olduğunu bilinmektedir. Anlatımında duruluk, yalınlık, içtenlik, akıcılık, konuşulan dil öğeleri, özgün benzetmeler, deyimleşmiş ifadeler, karşıtlıklar, yinelemeler, imge ve mecazlar bulunan Yunus Emre Türkçesi, dönemindeki ses ve yazım biçimleri dışında, fazla bir değişime uğramadan günümüze kadar gelmiştir. Bu nedenle, öğrencilere tasavvufî bilgilerin yanında şairin dili kullanma becerisini, anlatım öğelerini oluşturan söz ve anlam sanatlarını anlatmakta büyük yarar olduğu açıktır. Böylece, şairin Türkçeyi kullanma gücü daha kolay anlaşılacaktır. "Yunus'u günümüzde yaşatan, evrensel

düşüncelerinin yanında, Türkçenin söz inceliklerini kullanmada gösterdiği üstün başarıdır” (Dilçin, 1992, s. 31).

Çalışmada, Yunus Emre’yi ilk kez bilimsel yönleriyle tanıtan Fuat Köprülü’nün Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar (1981), divanını ilk kez (1943) bastıran, Risâletün Nushiyye ile divanını (1965) geniş açıklamalarla yeniden yayımlayan Abdülbâki Gölpinarlı’nın Yunus Emre (1971), Yunus Emre ve Tasavvuf (1961) adlı eserleri, 1980 yılında Yunus Emre divanını, başka Yunus şiirlerini eleyerek özgün biçimiyle 326 şiiriyle bastıran Faruk Kadri Timurtaş (1980) ile şaire özgü 417 şiirle, Yunus Emre Divanını iki cilt halinde eleştirel metin olarak bastıran Mustafa Tatçı (1990) çalışmalarını incelenmiştir. Yunus Emre Türkçesini özgün ve en doğru biçimde veren Timurtaş ile Tatçı divanları, araştırmamızda örnek metinlerin yazımı açısından temel kaynak olarak ele alınmıştır. Yanı sıra, Burhan Toprak (1934), İlhan Başgöz (1999), Cevdet Kudret (1958), Selahattin Eyüboğlu (1972), Vecihi Timuroğlu (2004), Talat Sait Halman (1993), Cahit Öztelli (1971), Hikmet İlaydın (1998) gibi araştırmacıların yayınlarından da yararlanılmıştır.

Türkçe ve Türk Edebiyatı derslerinde “Yunus Emre Türkçesi” denilen ve şaire özgü kullanımları öğretirken, şiirlerinde lirizmi sağlayan zengin anlatım ögelerini, genel olarak şöyle sıralamak mümkündür:

Benzetmeler

Edebiyat dilinde geçen soyut kavramları somutlaştırmak, onları daha anlaşılır kılmak amacıyla kullanılan benzetmeler, insanın duygu ve düşünceleri ile hayallerinin estetik biçimde ifade edilmesidir. “Türk dili ustaları arasında olduğunu söylediğimiz Yunus da daha etkili ve güzel söz söyleyebilmek için her sanatçı gibi edebi sanatlardan yararlanma yoluna gitmiştir. Benzetme sanatlarından teşbih, Yunus Divanında çok kullanılmış olan edebî sanatlardandır” (Mengi, 1991, ss. 453-454).

Şiirlerindeki benzetmeler gibi/bigî; -leyin/-layın ile -ce/-ca ekleri, *benzer/misâl/ mesel* sözcükleri ve *sanki* edatı ile oluşturulmuştur. Örnek beyitlerde sayılar, şiir ve beyit sayısını göstermektedir.

Gibi/Bigî Edatı İle Kurulanlar

Geldi geçdi ömrüm benüm şol yıl esüp geçmiş *gibi*
Hele bana şöyle geldi şol göz açup yummuş *gibi* (Timurtaş, 302/1)

Yunus’un şiirlerindeki *bigî* sözcüğü, Eski Anadolu Türkçesinde geçmekte olup “gibi” anlamını karşılamaktadır.

Çün denize gark oldun boğazuna geldi su
Deli *bigî* talbinma iy biçâre batdun tut (Timurtaş, 14/7)

-leyin/-layın Ekiyle Kurulanlar

Acep şu yirde var m’ola şöyle garib *bencileyin*
Bağrı başlu gözi yaşlu şöyle garib *bencileyin* (Timurtaş, 217/1)

-ce/-ca Ekiyle Kurulanlar

Bin Hamza’ca kuvvet vermiş kadir Çalab ışk erine
Tağları yolından ırar kasd ider dosta gitmeğe (Timurtaş, 1/4)

Aşk erinin yoluna sıra dağlar çıksa da yaratan Yüce Allah, ona, Hz. Hamza’nın kuvvetinin bin katını verip dağları yerinden oynatarak, aşk erini amacına ulaştırdığı anlatılmıştır.

Benzer/Mesel, Misâl Sözcükleri

Bu dünyânun misâli *benzer* bir değirmene
Gaflet anun sepedi bu halk öğünen una (Tatçı, 313/1)
Bu dünyânun *meseli* bir ulu şara benzer
Velî bizüm ömrümüz bir tiz bazara benzer (Timurtaş, 69/1)

İşidün iy yârenler ışk bir güneşe *benzer*
Işkı olmayan gönül *misâli* taş *benzer* (Timurtaş, 70/1)

Sanki sözcüğü

Yunus'un şiirlerinde geçen bu sözcük, benzetme amaçlı kullanılan bir edattır.
Yûnus bu sözleri çatar *sanki* balı yağa katar
Halka mata'larun satar yüki gevherdür tuz değül (Timurtaş, 131/5)

Telmihli Benzetmeler

Yunus Emre Divanı'nda İslam tarihi ve mitolojisine dayanan benzetmeler de görmek mümkündür. Bu, şairin, İslam tarihini iyi bildiğinin kanıtı olduğu gibi üslûp özelliğiyle de ilgilidir. “Türk-İslam kültürünün telmihlerine dayalı benzetme ilişkisinin kurulduğu örnekler de Yunus'un üslûbunun bizce önemli özelliklerindedir. Telmih ile benzetme sanatları iç içedir (Mengi, 1991, s. 456)

Cercîs olup basıldum *Mansur* oldum asıldum
Hallâc panbuğı gibi bunda atılp geldüm (Timurtaş, 151/11)

Yukarıdaki beyitte, Hz. İsa'nın öğretilerini yaymaya çalışan, putperestliği kabul etmediği için zalim kral tarafından üç defa öldürüldüğü halde dirilen Filistinli Cercis'e, yani St. Georgios'e, ölme-dirilme motifıyla gönderme yapılmıştır.

Babasının mesleği olan pamuk atma işinden dolayı kendisine Hallacî denilen ünlü mutasavvıf Mansur'un, Tanrı'yla özdeşleştiğini hissederek, “Ene'l Hakk” (Ben Hakk'ım/Tanrı'yım) dediği için asılması anımsatılmıştır.

Gâh dūzahda yanam *Fir'avn ile Hâmân* olam
Gâh cennetde varam gılmân ile *Rıdvân* olam (Timurtaş,156/14)

Yukarıdaki beyitte de kendisini ilâh sayan, tevhid inancını taşıyan halka zulm eden Mısır kralı Firavun ile veziri Hâmân'ın inancsızlıkları yüzünden cehennemde yandığına telmih vardır. Yunus, cenneti bekleyen melek olduğuna inanılan Rıdvân ile olmayı dile getiriyor.

Gâh bir mechûl-ı merdûd olam u *Nemrûd* olam
Gâh varam *Cafer* olam *Tayyâr* olam perrân olam (Timurtaş, 156/16)

Yukarıdaki beyitte de Hz. İbrahim'i ateşe attıran zalim kral Nemrud ile iki elini savaşta kaybettiği için yerine gökten inen iki kutsal kanatın takılarak cennete uçtuğuna inanılan Cafer bin Tayyar'a yapılan gönderme anlatılmıştır.

Deyim barındıran benzetmeler

Yunus Emre'nin şiirlerinde kimi benzetmeler deyimler aracılığıyla dile getirilmiştir.
Işkın odı düşdü cana *eritdi yürek yağım*
Kesdi hevâsetün kökin *oda yandurdu* bağını (Timurtaş, 292/1)

Yukarıdaki beyitte şair, aşk ateşinin cana düşerek “yüreğinin yağını erittiğini”, kendisini “oda yandırdığını” dile getirmektedir. Beyitlerde geçen “yürek yağını eritmek” ve “oda yandırmak” ifadeleri deyim nitelikli kullanımlardır.

Ben *toprak oldum* yoluna sen aşuru gözedürsin
Şu karşıma *gögüs gerüp taş bağırılı tağlar* mısın (Timurtaş, 216/4)

Yukarıdaki beyitte ise, Yunus Emre, Tanrı aşkı yolunda “*toprak olmağa*” yani, ölmeye hazırdır, dağları ise karşısına dimdik çıkarak *gögüs geren*, Tanrıya kavuşmakta engel *çıkarmasını* “*taş bağırılı olmak*”la tanımlıyor.

Yunus Emre'ye Özgü Benzetmeler

Yunus Emre'nin kimi şiirlerindeki benzetmelerde soyut kavramlar veya isimler, somutlaştırılarak anlam güçlendirilmiştir. “Dinî-tasavvufî şiirin kelime hazinesi içerisindeki kelimelerin kavram olarak ifade ettikleri anlamları açıklamak ya da güçlendirmek amacıyla şiirde yer aldığı ortada olan bu teşbih-i belîğlerin sayısı oldukça fazladır. Can gözi (106/1), hırs evi (106/5), varlık leşkери (askeri) (106/9); endişe şehri (134/4); hodbin ili (104/3), kahır evi (111/12) kana'at dârı (kanaat kapısı) (95/3); birlik sarayı (117/4), varlık sarayı (III/3); ömrüm kadehi (141/12); ışık duzağı (154/3); ışık badyası (107/9); edeb perdesi (117/9) gibi örneklerdir. Daha çok belirtisiz isim tamlamasıyla kurulmuştur. (Mengi, 1991, s. 458). Buna, akıl casusu, gönül hücre (İlker, 2020, ss. 114-115) gibi şaire özgü söz kalıpları da eklenebilir.

Ayrıca, şiirlerinde kendi sanatının ince buluşları ve estetik anlatımıyla dile getirdiği özgün söyleyişlere de rastlanmaktadır: Nefs çerisi (nefs askeri), ömür ipi, ömür kadehi, ışık elçisi (aşk elçisi), ışık bahrisi (aşk ördeği), gönül şârı (gönül şehri), turfanda aşk gibi özgün kullanımlar bulunmaktadır. (Aksan, 2005, ss. 110-116).

Kırdum bu *nefsün çerisin* bir itdüm burç u barusın
Pâk eyledüm içerüsin mülketini yuyan benem (Timurtaş, 146/3)

Hayrum şerrüm yazılısar *ömrüm ipi* üzüliser
Gidüp sûret bozulisar ah n'ideyim ömrüm seni (Timurtaş, 299/5)

Ecel geldi vâde erdi bu *ömrüm kadehi* doldı
Kimdür ki içmeden kaldı Allah sana sundum elim (Timurtaş, 141/2)

Yine geldi *ışık elçisi* yine doldı meydânımız
Yine teferrüc-gâh oldı sağdan sola dört yanımız (Timurtaş, 93/1)

Haber eylen âşıklara *ışık* gönül viren benem
ışık bahrisi olubanı denizlere talan benem (Timurtaş, 137/1)

Âşık olan gelsün beri göstereyin toğrı yolu
Makâmumdur *gönül şarı* ırılmayup duran benem (Timurtaş, 157/6)

Niceler eydür Yûnus'a kocaldun sen *ışık* kogıl
Bu *ışık* bize yinile geldi henüz dahı *turvandadır* (Timurtaş, 71/6)

İmgeler

Yunus Emre'nin divanında çok ince buluşlarla oluşturduğu *özgün imgelere* de rastlanılmaktadır. Örneğin, “ateş içinde biten gül”, “kanatsız kuşlar” gibi.

Yıl onki ay bu *ışık güli od* içinde bitüpdurur
Yandüğümca artar kokum devrüm geçüp solmaz benüm (Timurtaş, 166/6)

Yukarıdaki beyitte, şair, kendisini sevdiği için aşk ateşiyle yanan, yandıkça da kokusu yayılan ve solmayan bir güle benzetmiştir.

Kanadsuz kuşlayın kaldun yabanda
Kanadlu kuşlara kanda iresin (Timurtaş, 212/5)

beytinde ise Yunus, kendisini, uzaklara kanat çırpıp uçan kuşlara yetişemeyecek kadar yalnız, kimsesiz, garip hissettiğini belirtmektedir. Buradaki “garip” imgesini, “meğer ki gökte yıldızım” diye geçen bir başka ilâhisinde dile getirmiştir.

Söyler dilüm ağlar gözüm gariblere köynür özüm
Meger ki gökde yılduzum şöyle garip bencileyin (Timurtaş, 217/4)

Yunus Emre, kendisine dervişlik bağışlanan kişiyi, dallı budaklı, herkese yararı dokunan, verimli bir *ağaç* imgesiyle nitelemektedir.

Her kime kim dervişlik bağışlana
Kalpı gide pâk ola gümüslene

Nefesinden misk ü anber düte
Budağından il ü şar yimişlene

Yaprağı derdlü için derman ola
Gölgesinde çok hayırlar işlene.

Âşukın gözi yaşı hem göl ola
Ayağından saz bitüp kamyşlana

Cümle şâir dost bağçesi bülbülü
Yunus Emre arada dürraçlana (Timurtaş, 252, 1-5)

Deyimler ve Atasözleri

Deyimler

Yaşanmışlıklardan ve deneyimlerden kaynaklanan, topluma bilgece yaşantı aktarımlarında bulunan, bu özlü ve mecazlı dil yapıları, Yunus Emre'nin şiirlerinde güçlü anlatımı sağlayan öğelerdendir. Bazıları küçük değişimler geçirse de Türkçenin söz varlığında hep olagelmıştır.

İşbu söze *Hak tanukdur* bu *can gevdeye konukdur*
Bir gün (ola) çıka gide kafesden kuş uçmuş gibi. (Timurtaş, 302/2)

“Hak tanıktır” deyimini, günümüzde “Allah şahidimdir” biçiminde; “can gevdeye konukdur”, ses değişimiyle “can gövdeye konuktur” biçiminde kullanılmaktadır.

Yunus Emre'nin divanında “*gönül*”, “*can*”, “*aşk*” sözcükleriyle yapılmış birçok deyim rastlanmaktadır. Gönül kırmak, gönül yapmak, gönül yıkmak, gönüle girmek, gönlünü etmek, gönüllerde yer etmek örneklerinde olduğu gibi.

Bin kez hacca vardunısa bin kez gazâ kıldunısa
Bir kez *gönül sıdunısan* gerekse var yollar doki (Timurtaş, 282/6)

Ben gelmedim da'viyiçün benüm işüm seviyiçün
Dostun evi gönüllerdür *gönüller yapmaya* geldim (Timurtaş, 142/2)

Bir kez *gönül yıkdunısa* bu kıldugun namâz degül
Yitmiş iki millet dahı elin yüzün yumaz degül (Tatçı, 166 /1)

Bir gönül ele getirmek, gönül kazanmak, bir gönül ziyareti, yüz Kâ'be ziyaretinden daha iyidir.

Düriş kazan yi yidür bir *gönül ele getir*
Yüz Kâ'be'den yiğrekdür bir gönül ziyâreti (Timurtaş, 291/ 2)

*Gönül yapmayı ‘cennetin sermayesi’ olarak görür.

Uçmak uçmak didüğün kulları yiltedüğün
Uçmagun sermayesi bir *gönül utmak* gerek (Timurtaş, 114 /4)

Dünyaya geliş sebebinin gönüller yapmak olduğunu bildirir.

Ben gelmedüm da'viyiçün benüm işüm seviyiçün
Dostun evi gönüllerdür *gönüller yapmağa geldüm* (Timurtaş, 142/ 2)

Gönüle girenin mutlu olacağı görüşündedir.

Gönüle gireni gönendi dirler
Gönüle sen de gir kim gönenesin (Timurtaş, 199/10)

Yunus'a göre insan için önemli olanın nefsini yenip; dünyevî hırs ve zevklerden uzaklaşarak gönüllerde yer tutmaktır.

Düşman benim nefsimdurur tama'ıla hırsımdurur
Tama'ıla hırsa uyan gönüllerde yir eylemez (Timurtaş, 89 /4)

Yunus'un şiirlerinde can sözcüğünden türemiş birçok tamlama ve deyimlere de rastlanmaktadır. Can evi, can gözi, can râzı, can yolu gibi tamlamaların yanında can almak, can vermek, can derdine düşmek, can olmak, can gözüyle bakmak gibi deyimler kullanılmıştır.

Gele sana cân alıcı dahı cân alur kılıcı
Aklunu başdan alıcı bir dem amân virmez ola (Tatçı, 6/3)

Canını ışk yolına virmeyen âşık mıdur
Cehd eyleyup ol dosta irmeyen âşık mıdur (Timurtaş, 31/ 1)

Bu çeşniyi tadana bu gevheri yudana
Derdüne düşen cânâ hekîm ne tîmâr itsün (Tatçı, 232/5)

Eğer ışkı seversen cân olasın
Gönüller tahtına sultân olasın (Timurtaş, 199/1)

Can göziyle bakan görür Yûnus göziyle gördüğün
Yoksa yaban gözi ile kimseneye ne söyleyem (Timurtaş, 164/8)

Divanında, *aşk* sözcüğüyle oluşturulan pek çok deyim bulunmaktadır. Aşk oduna yanmak, aşk derdine yanmak, aşk şarabını içmek, aşk tuzağına düşmek, aşk denizine dalmak, ışkın kitabını okumak gibi.

Ümmî benim Yûnus benim dokkuz atam dördür anam
İşk oduna düşüp yanam sûk u bazar nemdür benim (Timurtaş, 167/7)

Şöyle hayran eyle beni *ışkun odına yanayın*
Her kancaru bakarısam gördüğüm seni sanayın (Timurtaş, 195/1)

İşkuna düşen 'âşık derdüne yanar her dem
Vaslundur ana dermân hekîm ne timâr itsün (Tatçı, 232/2)

İşkun şarâbın içeli kandalıgum bilimezem
Şöyle yavı kılam beni isteyüben bulımazam (Timurtaş, 219/1)

Gör ne yuvadan uçdum bu halka râzum açdum
İşk duzağına düşdüm dutıldum ele geldüm (Timurtaş, 154/3)

İy yarenler iy kardeşler sorun bana kandayıldum
İşk denizine taluban deryâ-yı ummandayıldum (Timurtaş, 150/1)

Çün *ışkın kitabını* okıdum tahsil itdüm
Ne hâcet kim karayı ağ üstüne yazaram (Timurtaş, 133/3)

Yunus Emre ışk sözcüğünden şu ilginç deyimleri de üretmiştir: “ışk kuşağını kuşanmak”, “ışk eteğin tutmak”, “ışk burcundan uçmak”.

İşk kuşağın kuşangıl dostın yolını vargıl
Mücâhede çekersen müşâhede göresin (Timurtaş, 188/3)

İşk eteğin tutmak gerek âkıbet zevâl olmaya
İşkdan okuyan bir elif kimseden suâl olmaya (Timurtaş, 5/1)

İşkun burcından uçtum cevân uruban geçdüm
Ben dostıla buluşdum cevân kayusu değül (Timurtaş, 127/9)

Atasözleri

Yüzyılların süzgeçinden geçerek günümüze kadar ulaşmış olan bu kısa ve özlü sözler bir olgu, bir duygu, bir düşünce, bir ruh hali açıklanırken ya da savunulurken dayanak olarak gösterilmiştir. Toplum tarafından benimsenen bu kalıplaşmış sözler, Yunus Emre'nin şiirlerinde anlatım ögesi olarak kullanılmıştır.

Ten fânidür can ölmez gidenler gine gelmez
Ölürise ten ölür canlar ölesi değül (Timurtaş, 116/2)

Yukarıdaki beyitte, insanın fâni olduğu, bir gün öleceği anımsatılırken gerçekte, ölenin beden yani ten olduğu, ruhun yani canın ölmediği vurgulanmaktadır.

Akıl girdi buşu geldi akıl evin buşu aldı
İmdi sultan buşu oldu göze göstermez cihânı (Timurtaş, 324/7)

beytinde “Öfke/gazap gelince akıl gider” veya “öfke, aklın düşmanıdır” atasözü dile getirilmektedir.

Ahret yavlak ırakdur toğruluk key yarakdur
Ayruluk sarp firakdur hiç varan girü gelmez (Timurtaş, 83/3)

Yukarıdaki beyitte, “giden geri gelmez” atasözü çağrıştırılmaktadır.

Gelün tanışık idelüm işün kolayın turalum
Sevelüm sevilelüm dünyeye kimse kalmaz (Timurtaş, 83/5)

Bildün gelen geçerimiş bildün konan göçerimiş
İşk şarabın içerimiş bu ma'niden herkim tuyar (Timurtaş, 23/8).

Yukarıda örneklendirilen beyitlerde, dünyanın gelip geçiciliğine işaret edilerek, her doğan canlının bir gün öleceği gerçeği üzerinde durulmuştur. “Bu dünya kimseye kalmaz”, “gelen gider, konan göçer” atasözlerini akla getirmektedir.

Kişi neyi severise dilinde sözi ol olur
Gensüz söyleyesim gelür, dâima anun sözüni (Timurtaş, 276/4)

beytinde, “Kişi neyi severse, dilinde o vardır” atasözü anımsatılır.

Gülme sakın sen ana eyü degildür sana
Kişi neye gülerse başa gelegen olur (Tatçı, 96/2)

Yukarıdaki beyitte de “Kişi, neye gülerse başına gelir”, “Gülme komşuna gelir başına” atasözü akla gelmektedir.

Sakingil yârun gönlin sırçadır sımayasın
Sırça sınduktan sonra bütün olası degül” (Timurtaş, 116/4).

beytinde, “Gönül bir sırça saraydır, kırılırsa yapılmaz ” atasözüne gönderme yapılmıştır.

Mine'l-kalbi ile'l-kalb yol var dimişler erler
Her gönülden gönüle rast togru yol degül mi (Tatçı, 352/2).

beyitinde, “Gönülden gönüle yol gider” atasözü anımsatılır.

Tag ne kadar yüksek ise yol anun üstünden aşar
Yunus Emre'm yolsuzlara yol gösterür vü hoş ider (Timurtaş, 67/6).

beytinde geçen “Dağ ne kadar yüksek olursa, yol üstünden aşar” ifadesi, zorluk ne kadar çetin olursa olsun mücadele gücüyle aşılır anlamını taşımaktadır.

Ansuz sözün gör nedür çok söz hayvân yüküdür
Arife bir söz yeter tende gevher varısa (Timurtaş, 255/5)

beytinde, bir söz ustası olan Yunus, “az sözle çok şey anlatılabileceğini, eğer kişide yetenek varsa tek bir sözün bile amacı anlatmada yeterli olabileceğini belirtmiştir.

Ne virsen elünile şol varur senünile
Ben disem inanmazsın varıcağaz göresin (Timurtaş, 197/2)

beytinde, günümüzde kullandığımız “Ne verirsen elinle o gider seninle” atasözünü çağrıştırmaktadır.

"Ateş olmayan yerden duman çıkmaz" atasözü, Yunus'un dilinde şöyle anlam bulur:

Işkun odı yüreğümde yandığına âlem tanuk
Kanda bir od yanarısa nişanı var düttün düter (Timurtaş, 62/2)

"Başkasına kuyu kazan kendi düşer içine" atasözü, Yunus Emre divanında, XIII. yüzyılda geçmektedir.

Zinhar gönül evinde dutma yavuz endişe
Bireğüyçün kuyı kazan âkıbet kendü düşe (Timurtaş, 228/1)

Yunus'un divanında günümüzde artık kullanımdan düşmüş, *arkaik atasözleri* de vardır. Dünya nimetlerinden ve gösterişinden arınan, Tanrı yoluna olduğu gibi, çıplak gitmeyi isteyen bir dervişin halini anlatan bir atasözü, aşağıda yer almaktadır:

Var imdi miskin Yunus uryân olup gir yola
Yüz çukallu gelirse yalıncağı soyamaz (Timurtaş, 86/5)

Karşıtlıklar

Olay, olgu, nesne, durumlar ve kişiler hakkındaki duygu ve düşünceleri zıddıyla ele alan, sözü etkili ve güçlü biçimde anlatmayı amaçlayan tezat sanatı, Yunus'un şiirlerinde sıkça yer alır. Bunların kimileri, baş-ayak, iç-dış gibi insanla ilgilidir. Kimileri, zaman ve mekânla, insanın ontolojisi ve niteliğiyle ilgilidir. Kimileri soyut kavramlar iken kimileri de mecazlı söyleyişler olarak karşımıza çıkar.

Miskin Yûnus bîçâreyem başdan ayağa yâreyem
Dost ilinden âvareyem gel gör beni ışk n'eyledi (Timurtaş, 316/ 7).

Taşum köyni, içüm ham, dirliğüm budur müdâm
Yol varmadın bir kadem arşdan verürem haber (Timurtaş, 33/4)

Ben ayumu yirde gördüm ne isterem gökyüzinde
Benüm yüzüm yirde gerek bana rahmet yirden yağar (Timurtaş, 64/4)

Işkın aldı benden beni, bana seni gerek, seni
Ben yanaram *düni günü* bana seni gerek seni (Timurtaş, 294/ 1)

- Ne *varluğa* sevinürem ne *yokluğa* yerinürem
Işkunla avunuram bana seni gerek seni (Timurtaş, 294/2)
- Koyam bu *dünyeyi* gidem çün *âhrete* sefer idem
Ol uçmakda hûrilerden ben bana yoldaş eyleyem (Timurtaş, 152/2)
- Bugün *gülen* kişi bunda yarın *ağlayısar* anda
Revan döküp gözyaşını yasduğımı yaş eyleyem (Timurtaş, 152/ 6).
- Dürr ü cevher ister isen *âriflere* hidmet eyle
Câhil bin söz söylerise ma'nada miskal olmaya (Timurtaş, 5/ 6)
- Mescidde medresede* çok ibâdet eyledüm
Işk oduna yanuban andan hâsıla geldüm (Timurtaş, 154/9)
- Âlimler ulemâlar *medresede* buldıysa
Ben *hârâbat* içinde buldumısa ne oldı (Timurtaş, 306/4)
- Dostı gerçek sevenlerün dosta ulaşur cânları
Kendüye hayrân eylemiş *ezel- ebed dost bunları* (Tatçı, 1998, 415/1)
- Evvel* benem *âhir* benem canlara cân olan benem
Azup yolda kalmışlara hâzır meded iren benem (Timurtaş, 148/1)
- Bu dünya kahr evidür hem *bâki* değül *fânidür*
Aldanuban kalma buna tiz tevbeye gelmek gerek (Timurtaş, 111/2).
- Ne *Tamu'da* yir eyledüm ne *Uçmak'da* köşk bağladum
Senün için çok agladum bana seni gerek seni (Tatçı, 381/7)

Mecaz anlamındaki karşıtlıklar

- Acı* dirliğüm isteyen *tatlı* dirilsün dünyede
Kim *ölümüm* ister- ise bin yıl *ömür* virsin ana (Timurtaş, 11/4)
- Miskin Yunus dünyâda *güldüğünü* istemeyen
Ağladuğum isteyene gözüm bınar olsun ana (Timurtaş, 11/6).

Yinelemeler

Söze güç vermek, anlamı pekiştirmek için kullanılan ses akışını da sağlayarak ritmik bir eda yaratan yinelemeler, Yunus Emre'nin şiirlerinde sıkça görülmektedir. İsim, zamir, edat ve zarflarla yapılan yinelemeler, dizelerin başında veya sonunda yer almaktadır.

- Bize* didar gerek dünyâ gerekmez
Bize ma'ni gerek da'vâ gerekmez (Timurtaş, 81/1)
- Söz ola* kese savaşı *söz ola* bitüre başı
Söz ola ağulu aş bal ile yağ ide bir söz (Timurtaş, 82/2)
- Yine* geldi ışk elçisi *yine* doldı meydânumuz
Yine teferrüc-gâh oldı sağdan sola dört yanumuz (Timurtaş, 93/1)

Yinelemelerin kimileri de *dize sonlarında* yer almaktadır.

Keleci bilen kişinin yüzünü ağ ide *bir söz*

Sözi bişürüp diyenün işini sağ ide *bir söz* (Timurtaş, 82/1).

Hak'dan gelen şerbeti içdük *elhamdü lillâh*
Şol kudret denizini geçtik *elhamdü lillâh* (Timurtaş, 227/1)

Yunus'un divanında anlamı pekiştiren, daha çekici hale getiren yinelemelerin bir grubu da *ikilemelerden* oluşmaktadır.

Ben yürürem *yana yana* ışk boyadı beni kana
Ne âkilem ne divâne gel gör beni ışk n'eyledi (Timurtaş, 316/1).

Karlu tağların başında *salkım salkım* olan bulut
Saçun çözüp benim için *yaşın yaşın* ağlar mısın (Timurtaş, 216, 6)

Bazı yinelemeler *hitap biçiminde ikizleme* özelliği gösterir.

İy âşıklar iy âşıklar ışk mezheb ü dindür bana
Gördü gözüm dost yüzünü yas kamu düğündür bana (Timurtaş, 6/1)

İy padişah iy padişah her dem işün düzedurur
Dünya anun bostanıdur sevdüğünü üzedurur (Timurtaş, 79/1)

Yunus, dervişlere, sohbet meclisi yârenlerine de sık sık “İşidin ey yârenler, ey kardaşlar” hitabıyla seslenir.

İy yârenler iy kardaşlar ecel ire ölem birgün
İşlerüme peşmân olup kendüzüme gelem birgün (Timurtaş, 187/1)

Onlara uyarılarda da bulunur:

İşit işit key *işit* dost katına sensüz git
Dosta gidene öndin kendüsüz sefer gerek (Timurtaş, 106/ 12)

Uçmak uçmak didüğün kullarun yiltedüğün
Uçmağın sermâyesi bir gönül utmak gerek (Timurtaş, 114/ 4)

Ek Yinelemeleri

Yunus Emre'nin şiirlerinde zengin kullanımların bir unsuru da sözcüklere getirilen *eklerdir*. Kulağa hoş gelen bir nağme niteliğinde olan bu ekler, Anadolu'da yazı dilinin işlenmesinde de önemli bir görev yüklenmişlerdir. Bunların kimileri şunlardır: -ayın/-eyin; -ban/-ben gibi.

İlâhi bir ışk vir bana kandalıgum bilmeyeyin
Yavu kılayın ben beni isteyüben bulmayayın (Timurtaş, 219/1).

Mecnûn oluban yürürem ol yâri düşde görürem
Uyanup melûl oluram gel gör beni ışk neyledi (Timurtaş, 316/6)

Türkiye Türkçesinde -dur/-dür biçiminde okunan -durur/-dürür eki de şiirlerinde geçmektedir.

Yunus'durur benim adum gün geldükçe artar oldum
İki cihanda maksûdum bana seni gerek seni. (Timurtaş, 294/7).

Yunus'un şiirlerinin kafiye ve rediflerinde yapım ekleriyle oluşturulmuş yinelemeler de görülmektedir. “Yunus Emre Divanında geçen Anadolu Oğuzcasına ait sözcüklerin bir bölümü de yapım

ekleriyle genişletilmiş yeni sözcüklerdir. Yunus Emre, böylece dilin yeni söz varlığı alanı kazanmasında ek sistemini ustaca işletmiştir” (Akar, 2021, s.12).

Ben derdile âh iderdüm derdüm bana dermânımış
İsteridüm hasretile dost yanumda pinhânımış (Tatçı, 125/1)

Her kime kim dervîşlik bağışlana
Kalpı gide pâk ola gümüşlene (Timurtaş, 252/1)

Nefesinden miskile anber düte
Budağından il ü şâr yimişlene (Timurtaş, 252/2)

Eski Anadolu Türkçesinde yuvarlak ünlü değişkenleri bulunan ekler için bakınız, Semih Tezcan, Eski Anadolu Türkçesi ve Yunus Emre Şiirlerinin Dili Üzerine, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay, 2012, ss. 97-123; isimden isim yapma, fiilden fiil yapma, fiilden isim yapma ekleri konusunda bakınız Ali Akar, Yunus Emre Türkçesinin Kaynakları, 2021, ss. 12-13; eklerin kullanımı konusunda da Efrasiyap Gemalmaz'ın Yunus Emre'nin Şiirlerindeki Dil Özellikleri Yunus Emre Sempozyumu Bildirileri, (15-16 Ekim 1991, ss. 61-77)'ne bakınız.

Telvin

Sözcük, tasavvufta sûfinin, mutlak hakikate ulaşmak için “hâlden hâle” geçmesi olarak tanımlanır. Aşağıdaki şiirde, sevinçten üzüntüye, korkudan umuda geçiş süreçlerini yaşayan sûfinin, bu değişen ruh hali yansıtılır.

Hak bir gönül verdi bana hâ demeden hayrân olur
Bir dem gelür şâdî olur bir dem gelür giryân olur

Bir dem sanasın kış gibi şol zemherî olmuş gibi
Bir dem beşâretten doğar hoş bağ ile bostân olur

Bir dem gelür söylemez bir sözü şerh eyleyemez
Bir dem dilinden dür döker derdlülere dermân olur

Bir dem çıkar arş üzere bir dem iner tahte's-serâ
Bir dem sanasın katredür bir dem taşar ummân olur

Bir dem cehâletde kalur hiç nesneyi bilmez olur
Bir dem talar hikmetlere Câlinus u Lokmân olur (Timurtaş, 63/1-5).

Anlam Çeşitlemeleri

Sen- Ben ve O Zamirleriyle Yapılanlar

Yunus Emre divanında kimi sözcükler anlam çeşitliliği oluşturacak nitelikte çok zengin biçimde kullanılmıştır. Bunların başında sen-ben ve o zamirleriyle yapılanlar dikkat çekmektedir.

Sen ve Ben Zamirleriyle İlgili Olanlar

Şiirlerinde ben-sen zamirleri ile beni/bana, seni/sana, benlik/senlik gibi kullanımlara sıklıkla rastlanılmaktadır. “Ben”, bilinen anlamıyla “nefs” karşılığındadır, “benliği”, “özü”, “kişiliği” işaret etmektedir. “Yunus Emre'nin şiirlerinde, “ben-sen” zamirleri ve kimi türevleri, birinci, ikinci, üçüncü kişi, benlik, birlik-ikilik, kul-Tanrı, âşık-maşuk, kendi özü, Tanrısal varlık gibi anlam çeşitlemeleri yaratacak biçimde yer almıştır. Tasavvufta “sen” ve “senlik”, “ben” ve “benlik” anlamındadır. Özellikle nefis sözcüğünü karşılar. “Nefs, “bir nesnenin özü, aslı, mayası; insana canlılık veren öz, can, ruh; öz varlık, kişilik” demektir” (Dilçin, 1991, s. 387).

Oysa, Yunus, “nefs” anlamına gelen gelen “benlik”ten uzak durulması gereğini vurgular.

Terk eyle gel sen senligün anun ‘ışkını bul anun
Bu ışk içinde ölenün kan bahâsı dîdâr olur (Tatçı, 93/4)

Çünkü nefis dünyevîdir. İnsanı, geçici dünya zevk ve hırslarına sürükler, her türlü kötülüğün kaynağıdır. Önemli olan bu dünya tutkusu ve hırsların yok edilmesi, nefsi öldürerek olgunluk yani “kemâlât” aşamasına gelinmesidir. Kendi nefisini, benliğini yok eden kişi, ancak bu suretle Tanrı’ya yaklaşabilecek, O’nunla bir olabilecektir.

Kendi varlığının, yaratılış sebebinin farkında olan kişi, “ben” üzerine odaklanmıştır. Ancak, Yunus’ta dış dünyaya açık bir “ben” ile kendi içine dönük bir “ben” olmak üzere iki farklı ben vardır. “Yunus Emre’nin felsefesinde iki türlü “ben” den söz edildiği görülür: 1. Kişisel olan ben ki, biz buna nefis de diyebiliriz. Kişisel ben, insanın subjektif yönüyle ilgilidir”. 2. “Aşkın ben ki” biz buna kendi kendini düşünen ben diyebiliriz. Aşkın ben kendi varlığı hakkında düşünen ve kendini öteki nesnelere ayıran bir bilinç halidir. “Ancak, aşkın ben”, bir yandan Tanrılık bir yapıya sahiptir, öte yandan bedenle ilgi kurmuştur. Yunus kendisini Tanrı’da görürken nesne ile olan ilgisinden de yakını” (Çubukçu, 1981, s. 83).

Aşkın ben ile yani “Tanrısal ben”le bütünleşen Yunus, kendi varlık bilinci sayesinde, başka “ben”lerin var olduğu bilgisine ulaşmıştır. Bu da O’nu “sen”e götürmüştür. “Sen” ise Tanrıdır, Yunus, içten, kopmaz bir bağla Tanrı’ya bağlıdır, gece- gündüz O’nunla vardır.

Ben-sen ikizlemesi ve türevleri, tasavvuf anlayışında bir bütünü oluşturur, birbirinden ayrı düşünülemez. Sen ve ben ayrı değildir. İnsan da başka varlıklar gibi tek bir Yaratıcının parçasıdır. Yunus, “ben”i, “Sen”in bir parçası olarak kabul eder ve “ben” de Allah’ı görür. Bu aşamada ben ve sen olmanın artık bir önemi kalmamıştır.

“Sen-ben” sözü, genel anlamda, “vahdet” fikrinin dışında, “ikilik” kavramını taşır.

Sorun Taptuklu Yunus’a bu dünyeden ne anladı
Bu dünyenün kararı yok *sen* neyimiş *ben* neyimiş (Timurtaş, 97/5)

Oysa, Yunus, şiirlerinde, ikilik anlamı taşıyan senlik-benlik davasından vazgeçilmesi gereğini savunmuş, “ikilik”i değil, “birlik”i öğütlemiştir.

İkiliği terk itgil birlik makamın dutgıl
Canlar canın bulasın işbu dirlik içinde (Timurtaş, 235/3)

İy Yûnus Hakk’ı bilen söylemez hergiz yalan
İkilik ile gelen toğrı yol bulmuş değül (Timurtaş, 130/5)

Yunus Emre, divanında geçen “Sen” zamirini oldukça zengin anlam çeşitliliğinde kullanmıştır.

Öncelikle sen diye Tanrı ‘ya seslenmektedir. Çünkü Yunus, Tanrı’yla gece-gündüz senli-benli ilişki içindedir. O’nu din, iman edinmiştir.

Ben ışkıdan ayrılmıyam dergâhından ırılmıyam
Eger benden giderisen senünile varam bana (Timurtaş, 6/5)

Yûnus seni din idindi din nedür imân idindi
Işka bugün yarın n’ olur işi budur öndin sona (Timurtaş, 6/8)

Tanrı aşkıyla kendinden geçen ve bu aşkla gece gündüz yanan Yunus’un bütün amacı, aşk şarabından içip kendisini bilmez halde dağlara düştüğü Tanrı’ya kavuşmaktır.

Işkun aldı benden beni bana *seni gerek seni*
Ben yanaram dün ü günü bana *seni gerek seni* (Timurtaş, 294/1)

İşkun şarabından içem mecnûn olup tağa düşem
Sensin dün ü gün endişem bana seni gerek seni (Timurtaş, 294/4)

İnsandaki görme, konuşma, anlama, anlatma yeteneği, gerçekte, Tanrı'nın kudreti olup insanda dile gelmiştir. Tanrı'nın büyüklüğüne ve rahmetine sınımlanmaktadır. Aşağıdaki beyitlerdeki "sen" diye hitap ettiği Tanrı'dır, O'nun büyüklüğüdür.

Sensin bu gözümde gören sensin dilümde söyleyen
Sensin beni var eyleyen sensin hemin önden sona (Timurtaş, 12/2)

Sensin kerim, sensin rahim, Allah sana sundum elim
Senden artık yoktur emin, Allah sana sundum elim (Timurtaş, 141/1)

Yunus Emre "sen" diye başka insanlara da seslenmektedir. Dünya nimetlerine ve zevkine aşırı bağlı olan, gerçeği göremeyen insanlardır, öznesi.

Dünyaya inanursun rızka benümdür dirsın
Niçün yalan söylersin çün sen didüğün olmaz (Timurtaş, 83/2).

Yavuzluk eyleme sakın ecel sana senden yakın
Niçelerün aslın kökin yurd eyleyüp bozadurur (Timurtaş, 79/2)

Üçüncü olarak da "sen" diye kendisine seslenir.

Yûnus imdi sen bir nice eksüklüğün yüzbin anca
Kuru ağaca yol sorınca teferrüclen yoluna geç (Timurtaş, 13/6)

Ölümden ve mezar taşlarından(sinlerden) ibret alınmasını yazdığı ilahisinde

Ne kapı vardır giresi ne nimet vardır yiyesi
Ne ışık vardır göresi dün olmuşdurur günleri (Timurtaş, 283/ 7)

Bir gün senin dahi Yunus benim dediklerin kala
Seni dahi böyle ede nitekim etti bunları (Timurtaş, 283/8)

dizelerinde kendisine ve kendi kişiliğinde tüm insanlara, ölüm gerçeği konusunda ibretlik dersler verir.

Yunus Emre divanında kullanılan sözcüklerin sıklık cetvelini çıkaran araştırmacı Said Khourchid, çalışmasında, "ben" biçiminin 462; "sen" zamirinin 400 kez kullanıldığını saptamıştır. (Aydın; 2010). Bir başka araştırmada da, Yunus Emre divanında "ben" kavramının, 818 kez kullanıldığı, sen merkezli olan ve muhataba hitap eden öğütler kitabı Risâletü'n Nushiyye'de ise ben ve türevlerinin 58 kez kullanıldığı, toplam olarak her iki eserde ben zamirinin 1037 kez kullanıldığı saptanmıştır (Özkan, 2022, s. 4).

O (Ol) Zamiri

Yunus Emre divanında geçen anı, ana, anun, ol sözcükleri (Onu, Ona, Onun ve O) Tanrı'yı işaret etmektedir.

Anı ana dirsın anun söyleyen ol söz anun
Ol bizümdür biz anun bu gayr teşbih dilidür (Timurtaş, 21/5)

Tasavvufa göre, varlığını ve özünü Tanrıya yönelten, tüm yaratılmışları O'nun gözüyle gören, duyan, sezen, hisseden ve Tanrı yolunda yanan derviş için iki kişi vardır. "Ben" ve "O". O, Tanrıdır, Hak'tır. "Ben O'yum" dediği mertebede "ben" yok olmuş, geride sadece O, Tanrı kalmıştır. Bu aşamada Yunus, "O" zamirinde kendisini Tanrı'yla bütünleştirmiştir.

Oldur bana Yunus diyen oldur benüm bağrum delen
Oldur beni bensüz koyan hem ben olam bu ben neyem (Timurtaş, 172/6)

Ben gevheriyim, kânum *ol* ben bir kulam sultanım *ol*
Aklum u cânım, gönlüm *ol* andan niçin usanayım (Timurtaş, 172/4)

Ansuzluğu bana haramandandır bu nakdüm tamam
Buncılayın lutf u kerem kanda bulup dinleyeyim (Timurtaş, 172/5)

Yunus Emre, şiirlerinde Tanrı'yı çok değişik sıfatlarla ve ona kavuşma özlemiyle anmıştır. Esmâ-yı Hüsnâ denilen bu güzel isimlerin kimileri Tanrı'nın zâtı, kimileri sıfatlarıdır. Bu sıfatlar şunlardır: "Üstâd", "Hak", "Hak Çalap", "Rahman", "Allah", "Sultan", "Padişah", "Dost", "Süphan", "Tanrı", "Kerim-i Zü'l-Celâl".

Sözcüklerle Yapılan Anlam Çeşitlemeleri

Yunus Emre'nin divanında sözcüklerin sessel akışı, etki gücü, derin anlamlar içermesi ilk anda dikkat çeker. Anlatılmak istenen duygu ve düşüncelerin ne olduğu, hangi anlamı taşıdığı, anlam derinliği ve farklılığı kolayca fark edilir. Aynı şekilde dost, gönül, can, aşk sözcükleri de kullanıldıkları yerdeki anlamlara göre farklılıklar gösterebilmektedirler.

Dost Sözcüğü
Sen gerçek âşıkısan *dostun dostına dost ol*
Bu halde kalurısan *dosta* değül yaraşık (Timurtaş, 102/ 3)

"Dilçin'e göre *dost*, burada arkadaştan sevgiliye, yoldaştan kılavuza, kuldan Tanrıya, Tapduk Emre'den Hz. Muhammet'e kadar yorumlanacak geniş bir anlam zenginliği içindedir" (Aksan, 2005, s. 94).

Gönül Sözcüğü

Tasavvuftaki anlamına göre Tanrı'nın tecelligâhı olan gönül, Yunus Emre'nin şiirlerinde çok zengin kullanıma sahip olup ancak somutlaştırılarak canlı bir varlık ve mekân olarak işlenmiştir. "Gönül şehri", "gönül tahtı", "gönül sarayı", "gönül kalesi" gibi.

Gönül, her şeyden önce Tanrının evi ve tahtıdır. Aşağıdaki beyitlerde geçtiği üzere, Çalab, kendisine muhatap aldığı insan gönlüne bakmaktadır. Gönül, Hakk'ın durağı olduğu için Tanrı insana uzak değildir. İnsanın bu gerçeği kavrayabilmesi için de benlik duygusundan çıkması 'iç' yani manevî dünyaya girmesi gerekmektedir:

Gönül Çalab'un tahtı gönüle Çalab bakdı
İki cihan bed-bahtı kim gönül yıkarısa (Timurtaş, 233/ 5)

İstemegil Hakk'ı ırak gönüldedür Hakk'a durak
Sen senliğin elden bırak tenden içerü candadur (Timurtaş, 58 /2)

Koskoca bir evrene sığmayan Hakk, gerçekte kulunun gönlünde yer etmiştir. Bu nedenle, gönül Allah'ın evidir, Beytullah'tır, bir anlamda tüm kullarının ziyaret yeri olan Ka'be'dir.. "Ka'be, maddî ve dış âleme açık bir mekânken gönül, manevî ve 'iç'e, öze ait bir mekândır" (Akbalık, 2013, s.23). Aşağıdaki beyitte Kâ'be ziyaretini 'gönül'le kıyaslayan şair, "dost durağı gönüldedir" diyerek Allah'ın insanın gönlünde bulunduğu gerçeğinden yola çıkarak gönlü 'yeğ' tutar.

Gönül mi yig Kâ'be mi yig eyit bana akli iren
Gönül yigdurur zira kim gönüldedür dost turaki (Timurtaş, 282/7)

Can Sözcüğü

Yunus Emre'nin şiirlerinde "can" sözcüğü de farklı anlamlarda kullanılarak zengin çeşitlemeler yapılmıştır. Genellikle "ruh, öz, benlik, kendi, kişi, sevgili" anlamlarında kullanılmıştır.

Öz, kendi, benlik, ruh anlamına gelen *can* sözcüğü:
Severem ben seni *candan* içeri
Yolum ötmez bu erkândan içeri (Timurtaş, 314/1)

Kişi anlamına gelen *can* sözcüğü:

Gelün soralum *canlara* suretinden n'oldı gider

Dün gün senünem dir iken sebep neyi buldı gider (Timurtaş, 40/1)

Sevgili anlamına gelen *can* sözcüğü: Buradaki sevgili Tanrı'dır.

Sensün bu benüm sultânüm bu *cânlar* içinde *cânüm*

Çokdur benüm günâhlarum sen meded eylegil Çalap (Tatçı, 16/6)

“Yunus’un, “cân” sözcüğünü değişik anlamlarıyla bir beyit içerisinde dört kez kullanarak yaptığı anlam çeşitlemesi çok etkili ve büyüleyicidir (Dilçin,1991, s. 395).

Yaban yolın gözetme yol evde taşra gitme

Can yolu can evinde can râzını can tuyar” (Timurtaş, 38/7)

Aşk/Işk Sözcüğü

Yunus, şiirlerinde çok geçen aşk (ışk) sözcüğünden birçok tamlama ve deyim üreterek çok zengin kullanımlarla etki gücü yüksek, derin anlamlı sözler oluşturmuştur. “Yunus Emre, halkın günlük yaşamında yer alan pek çok nesne ile tasavvuf kavramları arasında bu türlü anlam ilişkileri kurarak onlara duygu ve düşüncelerini daha kısa yoldan anlatmayı denemiştir. Yunus Emre’nin şiirlerinde sadece “ışk” sözcüğüyle kurulmuş pek çok tamlama vardır. Işk şarabı, ışk kitabı, ışk yağmuru, ışk göli, ışk denizi, ışk odı, ışk ili, ışk evi, ışk yolu, ışk kılıcı, ışk zinciri, ışk urganı gibi” (Dilçin, 1991, s. 36). Bunların hepsi Türkçeleştirilmiştir.

Yukarıdaki tamlamaların dışında, “ışk eri”, “ışk bazarı”, “ışk makamı”, ışk zemzemesi”, “ışkın oku”, “ışk şem’i”, “ışk bezirgânı”, “ışk çerisi” gibi şaire özgü ifadeler de yer almaktadır.

Sonuç, Tartışma, Öneriler

Yunus Emre’nin şiirleri, tasavvuf öğretisi açısından değil, Türkçeyi de başarılı kullanmasından ötürü dönemini aşarak günümüze kadar gelmiş, tüm zamanlar ve mekânlar üstünde tutulan şöhreti dünyaya yayılmıştır. Bunda dili estetik, açık, kısa söylemlerle yalın biçimde kullanmasının büyük rolü vardır. Kendine özgü yarattığı imgeler de ilgi çekicidir.

Şiirlerini, Anadolu’nun bağrından çıkmış bir halk ozanı olarak Türkçenin çok zengin anlatım olanaklarıyla yazmıştır. Deyim, atasözü, yan anlamlar, anlam dalgalanmaları, sapmalar, yinelemeler, karşıtlıklar, benzetmeler ve imgeleri anlamsal ve sessel boyutta kullanarak tam bir dil ustası olduğunu kanıtlamıştır. Yunus Emre, kendi özgün Türkçesini oluşturarak kalıcı olabilmıştır. Türkçe ve Edebiyat öğretmeni adaylarının Yunus’un şiirlerini çözümlerken bu bilinçle Türkçenin zengin söz varlığını farkederek öğretilerini gereğine inanıyoruz. Böylece, Yunus Emre’nin kullandığı Türkçenin gücü daha iyi anlaşılacaktır.

Araştırmacıların Katkı Oranı

Bu çalışmada yazarın katkı oranı %100’dür.

Çıkar Çatışması

Çalışmada çıkar çatışması oluşturabilecek herhangi bir durum bulunmamaktadır.

Kaynaklar

Akar, A. (2012). Türkiye Türkçesinin Kuruluşu ve Yunus Emre. *Türk Yurdu Dergisi*, 32(297), 1-6.

Akar, A. (2021). Yunus Emre Türkçesinin Kaynakları. *Anma ve Armağan Dizisi 3: Yunus Emre*, s.: 6-14. İhlamur Kitap: İstanbul.

- Akbalık, E. (2013). Yunus Emre'nin Şiirlerinde Gönül İmgesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(26), 20-28.
- Aksan, D. (1992). Yunus Emre'de Dil Ustalığı. *Türk Dilleri Araştırmaları*, 53-68. <http://www.turkdilleri.org>
- Aksan, D. (2005). *Yunus Emre Şiirinin Gücü*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aktaş, Ş. (1988). Yunus Emre'de Lirizmin Kaynağı. *Millî Kültür Dergisi*, 62, 2-14.
- Aydın, M. (2010). Khourchid, La Langue de Yunus Emre Contribution a L 'histoire du Turc, Pre-Ottaman, Editions Ministere de la Culture, Ankara 1991, Unesco Etkinliği. 6-8 Mayıs 2010.
- Barkan, Ö. L. (2008) “İstilâ Devrinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeleri”. *Tasavvuf Kitabı*. (haz. Cemil Çiftçi) İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Çubukçu, İ. A. (1981). Yunus Emre'nin Felsefesi. *A. Ü. İlahiyet Fakültesi Dergisi*, XXV, 71-94.
- Dilçin, C. (1992). Yunus Emre'nin Şiirlerinde Türkçenin Gücü, *Türk Dili*, 487, 30-49.
- Dilçin, C. (1991, 7-10 Ekim). Yunus Emre'nin Şiirlerinde “Ben-Sen” ve “Benlik-Senlik” Kavramı. Ankara. *Uluslararası Yunus Emre Sempozyumu Bildirileri*, içinde (385-398). Ankara: Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Gemalmaz, E. (1991, 15-16 Ekim). *Yunus Emre Dilinin Özellikleri*, Erzurum. Yunus Emre Sempozyumu Bildirileri, içinde (61-77). Erzurum: Atatürk Üniversitesi
- Gölpınarlı, A. (1958). *Menâkıb-ı Hacı Bektaş-ı Veli: Vilâyetname*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Gölpınarlı, A. (1992). *Yunus Emre ve Tasavvuf*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Gülensoy, T. (1991). Yunus Emre'nin Şiirlerinde Dil ve Üslûp. *Türk Dili Dergisi*, Yunus Emre Özel Sayısı, 480, 493-499.
- İlker, A. (2020). *Yunus Emre'de Özgün Söz Kalıpları. Uluslararası Yunus Emre ve Anadolu'da Türk Yazı Dilinin Gelişimi*. Kırşehir: Kırşehir Belediye Yayınları.
- Korkmaz, Z. (1973). Yunus Emre ve Anadolu Türkçesinin kuruluşundaki yeri. *Türkoloji Dergisi*. 5(1), 13-19. https://doi.org/10.1501/Trkol_0000000095
- Mengi, M. (1991, 7-10 Ekim). Yunus Emre'nin Şiir Dilinde Benzetme Sanatları, Ankara. *Uluslararası Yunus Emre Sempozyumu Bildirileri*, içinde (453-464). Ankara: Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Özkan, N. (2022). Yunus Emre'de Ben Kavramı Üzerine. *Dil Araştırmaları (Journal of Language Studies)*, 16(31), 1-15.
- Schimmel, A.(1982). *Tasavvufun Boyutları* (E. Gürol, Çev.). İstanbul: Adam Yayınları.
- Tatçı, M. (1990). *Yunus Emre Divanı, Tenkitli Metin –II*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Tatçı, M.(2008). *Yunus Emre Külliyyatı: Yunus Emre Divanı I*. H Yayınları.
- Tezcan, S. (2012). Eski Anadolu Türkçesi ve Yunus Emre Şiirlerinin Dili Üzerine. (Ed.) A. Y. Ocak, *Yunus Emre* içinde, (ss. 97-123). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Timurtaş, F. (1980). *Yunus Emre Divanı*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Extended Abstract

Yunus Emre, a prominent figure in Turkish Folk Literature and a renowned sufi poet, stands out in world literature. UNESCO honors his memory every 20 years, underscoring his lasting influence and mastery of the Turkish language. Yunus Emre lived during a turbulent era in Central Anatolia, marked by political turmoil and social upheaval, Mongol invasions, and internal conflicts among Turkish beyliks. This led to widespread famine and drought, and diverse beliefs and sects from West Turkestan further complicated the social fabric. Additionally, the migration from West Turkestan brought a variety of new perspectives and cultural influences.

To understand Yunus Emre's Turkish during this period of change, it is crucial to examine the Turkification process in Anatolia. Following the Malazgirt victory in 1071, the Turkish language in Anatolia was primarily a spoken one, sustained by a strong oral tradition. Yunus Emre's poetry, emerging from this environment, draws from three main linguistic and cultural influences: elements of Oghuz dialects, Old Anatolian Turkish of the 14th century, and Arabic and Persian words and terms. His poetry contains archaic terms such as *arkur* (outrageous), *esrik* (drunk), *karanu* (darkness), *uçmak* (heaven), *yavı kılmak* (losing), *eyitmek* (saying), *tamu* (hell), *göynük* (burnt), *kakımak* (getting angry), *yağı Tatar* (enemy Mongol), and *tapu* (presence, service).

Yunus Emre's poetry covers themes such as divine love, the pursuit of absolute truth through self-annihilation, the dichotomies of life and death, the material and spiritual worlds, existence and nonexistence, selflessness, the ideal human being, and the difference between scholars and sages. While his poetry offers didactic information and moral advice, it is primarily lyrical. He uses Turkish with a rich and nuanced vocabulary, and although other notable contemporaries like Hoca Dehhânî, Ahmet Fakih, Şeyyâd Hamza, and Sultan Veled wrote in Turkish, none rivaled Yunus Emre's lyrical and fluent expression.

Yunus Emre's deep love for the Turkish language and linguistic skills significantly influenced poets like Aşık Pasha and Gülşehrî in the 14th century and many sufi poets up to the present day. His language is characterized by clarity, simplicity, fluency, and the inclusion of spoken language elements, aphorisms, similes, proverbs, idioms, antonyms, repetitions, images, and metaphors. Despite changes in phonetics and orthography over time, Yunus Emre's Turkish has remained remarkably consistent. His Divan features diverse meanings and expressions with words like "friend," "heart," "love," and "soul," central to his poetic expression.

Teaching Yunus Emre's linguistic prowess and his rhetorical and semantic arts, along with his Sufi teachings, would be beneficial. This approach deepens appreciation of his mastery of Turkish and his unique contribution to Turkish and world literature. Students gain insight into the historical, cultural, and linguistic contexts, enhancing connection to this key figure.

Yunus Emre's influence extends beyond his linguistic mastery; his themes resonate deeply with universal human experiences and spiritual quests. His exploration of divine love, for instance, speaks to a universal longing for connection with the transcendent. This theme is not limited to Sufism or Turkish culture but is found in many spiritual traditions around the world. By expressing this longing in Turkish, Yunus Emre made a profound contribution to both Turkish literature and the broader human understanding of spiritual experiences.

His use of paradox and contrast in his poetry is another area where his genius shines. Yunus Emre often juxtaposed concepts like life and death, existence and nonexistence, to explore the deeper meanings of these states. This technique not only highlights the transient nature of worldly life but also points to a deeper, more eternal truth. Through such contrasts, Yunus Emre invites readers to look beyond the surface and explore the profound spiritual realities that lie beneath.

Moreover, Yunus Emre's emphasis on the concept of the 'perfect human' (*insan-ı kâmil*) reflects a core Sufi ideal that has influenced countless readers and practitioners over the centuries. The perfect human, in Yunus Emre's view, is one who has transcended the ego and achieved a state of spiritual

purity and union with the divine. This ideal is presented not just as a distant goal but as an attainable state, encouraging individuals to strive for personal and spiritual growth.

Yunus Emre's use of language is also noteworthy, using a wide range of words to convey nuanced meaning and emotion that enrich his poetry. For example, his use of words like 'friend' and 'heart' carry symbolic meaning that enhances the reader's understanding of his spiritual message.

In addition to his poetic genius, Yunus Emre's work is a valuable resource for understanding the linguistic development of Turkish. His use of various dialects and incorporation of words from other languages provide insight into the linguistic dynamics of his time. This makes his work not only important from a literary and spiritual perspective but also from a linguistic and historical one.

Furthermore, Yunus Emre's ability to communicate complex spiritual and philosophical ideas in a language that is accessible and relatable to ordinary people is one of his most significant achievements. His poetry transcends the barriers of time and social status, reaching people from all walks of life. This universal appeal is a testament to his skill as a poet and his deep understanding of human nature.

For modern readers and students, engaging with Yunus Emre's poetry offers a window into the rich cultural and spiritual heritage of Turkey. It also provides an opportunity to explore timeless questions about the nature of existence, the search for truth, and the journey toward spiritual fulfillment. By studying his work, students can develop a deeper appreciation for the Turkish language and its expressive capabilities, as well as a greater understanding of the universal themes that connect us all.

In conclusion, Yunus Emre's legacy as a master of the Turkish language and a profound spiritual poet remains unparalleled. His work continues to inspire and enlighten readers with its rich use of language, deep spiritual insights, and timeless themes. For this reason, we believe that it would be useful to teach not only his mystical philosophy but also the power of his artistic and rich Turkish to prospective Turkish and literature teachers in textual analysis.